

THREATS OF PLAGIARISM DURING THE DISTANCE LEARNING IN THE TIME OF COVID-19 PANDEMIC

HROZBY PLAGIÁTORSTVA POČAS DIŠTANČNÉHO ŠTÚDIA V OBDOBÍ PANDÉMIE COVID-19

Ján Bajtoš, Jarmila Honzíková, Michal Bajtoš

Abstract

In the article, the authors deal with the solution of a possible increased incidence of plagiarism in students' written work during online education at home. Online home education is a type of distance learning which was brought to school by the COVID-19 pandemic practically all around the world. Schools, teachers, students and their parents responded to this fact with changes in their approaches to education. In addition to the general characteristics of distance education and plagiarism, the authors of the article offer instructions to teachers how to effectively detect student plagiarism and they also propose preventive measures against the occurrence of the plagiarism.

Key words: *distance education, online home education, pandemic COVID-19, plagiarism, preventive measures*

Abstrakt

Autori sa v článku zaoberajú riešením možného zvýšeného výskytu plagiátorstva v žiackych písomných prácach v čase online domáceho vzdelávania. Online domáce vzdelávanie je typom dištančného vzdelávania, ktoré do školstva priniesla pandémia COVID-19 prakticky po celom svete. Na uvedenú skutočnosť reagovali školy, učitelia, žiaci aj ich rodičia zmenami v prístupoch k vzdelávaniu. Okrem rámcovej charakteristiky dištančného vzdelávania a plagiátorstva ponúkajú autori článku návody učiteľom ako je možné efektívne odhaľovať plagiátorstvo žiakov a tiež navrhujú preventívne opatrenia proti výskytu plagiátorstva.

Kľúčová slova: *dištančné vzdelávanie, online domáce vzdelávanie, pandémia COVID-19, plagiátorstvo, preventívne opatrenia*

1 CHARAKTERISTIKA DIŠTANČNÉHO VZDELÁVANIA

Dištančné vzdelávanie (distance learning) je taká koncepcia vzdelávania, v ktorej sú učitelia fyzicky oddelení od študujúcich, a ktorá je založená na využívaní multimédií. Vzďialenosť v dištančnom vzdelávaní môže mať niekoľko podôb (Rohlíková – Vejvodová, 2012): *priestorová vzdialenosť* (geografická vzdialenosť žiaka od vzdelávacej inštitúcie, od učiteľa, od žiakov navzájom); *časová vzdialenosť* (korešpondenčná komunikácia medzi učiteľom a žiakom); *sociálna vzdialenosť* (absencia sociálneho kontaktu medzi žiakmi); *psychologická vzdialenosť* (absencia kontaktu učiteľa so žiakom, ktorý je v prezenčnej forme vyučovania veľmi dôležitý vo vzťahu k efektívnosti vyučovacieho procesu) a *kultúrna vzdialenosť* (odlišné kultúry a zvyklosti žiakov vo vzdelávacích programoch distribuovaných do rôznych krajín sveta). Základom dištančného vzdelávania je samostatné štúdium materiálov podľa predpísaného časového harmonogramu. Rozlišujeme päť generácií dištančného vzdelávania (Bates, 2005):

1. generácia – korešpondenčné vzdelávanie (pošta, printové materiály),
2. generácia – dištančné vzdelávanie s využitím multimédií (audiokazety, videokazety, telefón),
3. generácia – dištančné vzdelávanie s využitím masmédií (rádio, televízia, satelit),
4. generácia – počítačom podporované off-line vzdelávanie (počítačové výučbové programy, CD-ROM),
5. generácia – on-line vzdelávanie (digitálne technológie, sieťová komunikácia).

Multimediálna forma predstavuje využitie rôznych didaktických prostriedkov na diaľku, ktorými sa študentom prezentuje učivo. Hlavnými didaktickými prostriedkami dištančného vzdelávania sú učebné texty (základný študijný materiál, ktorý sa ale svojim didaktickým spracovaním podstatne odlišuje od bežne známych učebníc), audiozáznamy, videozáznamy, interaktívne počítačové programy na disketách a CD a DVD nosičoch, telefóny, faxy, e-mail, rozhlasové a televízne prenosy. Medzi učiacim sa a prostredím informačných zdrojov prebieha permanentná alebo implicitná pedagogická komunikácia. Za základné princípy dištančného vzdelávania považujeme (Rohlíková – Vejvodová, 2012): *princíp sebvzdelávania* (vlastná voľba kde, kedy a čo študovať); *princíp individualizácie* (plán štúdia, tempo štúdia, komunikácia študent-učiteľ, psychologická pomoc, motivácia); *princíp interaktivity* (malé dávky učiva a možnosť okamžitej spätnej väzby, kontrolné otázky, testy s okamžitým vyhodnotením) a *princíp využitia multimédií* (rôzne spôsoby a prostriedky prezentácie učiva, zapojenie viacerých zmyslov do poznávania, sprostredkovanie efektívnej komunikácie). Informačné zdroje pre učiacich sa musia byť didakticky spracované tak, aby boli samoinštrukčné, t.j. majú riadiť celý postup žiaka pri štúdiu. V praxi to znamená, že mu poskytujú všetko, čo je nevyhnutné pre efektívnu výučbu: jasné a konkrétne ciele štúdia; informácie o nevyhnutných vstupných predpokladoch; samotný obsah vzdelávania; jeho upevňovanie a prehľbovanie; permanentnú motiváciu a spätnú väzbu. Kvalitu dištančného vzdelávania garantuje kvalifikovaný pedagóg, ktorého hlavné úlohy spočívajú najmä v oprave písomných zadaní, ktoré mu žiaci zasielajú a v poskytovaní konzultácií. Medzi výhody dištančného vzdelávania patrí (Bajtoš, 2013):

- *Individualizácia štúdia* založená na individuálnom študijnom tempe.
- *Štúdium je otvorené*, t.j. študovať môže každý s možnosťou voľného výberu študijných kurzov.
- *Pohotovosť a pružnosť*, t.j. dištančné vzdelávanie môže veľmi rýchlo reagovať na meniace sa spoločenské a industriálne potreby občanov.
- *Menšia ekonomická náročnosť* v porovnaní s klasickou formou štúdia.

Hlavným nedostatkom dištančného vzdelávania je, že sa vylúčila sociálna komunikácia medzi žiakmi, čo môže priniesť v niektorých prípadoch zníženie efektívnosti učenia sa. Ťažkosti môžu taktiež nastať pri nácviku zručností a problematické je aj formovanie postojov žiakov.

1.1 DIŠTANČNÉ VZDELÁVANIE (ONLINE DOMÁCE VZDELÁVANIE) V OBDOBÍ PANDÉMIE

Pandémia COVID-19 zastavila zo dňa na deň výučbu na školách. Základné a stredné školy na Slovensku a v Česku prešli na **online domáce vzdelávanie** a mnohé školy si vytvorili systémy, ako svojich žiakov vyučovať dištančne, t.j. na diaľku. Ťažiskom pri tomto type vzdelávania sa stali online platformy a nástroje, voľne dostupné digitálne učebnice, komunikácia prostredníctvom e-mailu, televízne vysielanie, cloud a pod. Tiež napríklad ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky predstavilo odporúčania školám a učiteľom, ako počas pandémie vyučovať deti, ktoré sa učia z domu. Úlohou učiteľov sa stalo nahradiť plnohodnotné vzdelávanie žiakov s aktívnou pomocou rodičov. Vzdelávanie detí v domácom prostredí sa stalo pre učiteľov základných a stredných škôl výzvou a mnohí učitelia adekvátne na túto situáciu reagovali v zhode s ohlásenými mimoriadnymi opatreniami rezortu školstva. Pri online domácom vzdelávaní žiakov sa okrem iného dostáva častejšie učiteľ do polohy opravovania a hodnotenia písomných prác svojich žiakov. Z uvedeného dôvodu považujeme za potrebné upriamiť pozornosť učiteľov aj na hrozby plagiátorstva zo strany žiakov.

2 PLAGIÁTORSTVO

Vo všeobecnosti pod pojmom plagiátorstvo rozumieme neetické konanie, ktorého základným znakom je „vydávanie cudzieho literárneho alebo iného umeleckého či vedeckého diela za svoje vlastné, prípadne prevzatie časti cudzej práce, bez uvedenia použitých zdrojov“ (Havlová, 2003). V prostredí základných a stredných škôl často používajú žiaci nečestné spôsoby pri tvorbe rôznych referátov, esejí, projektov a slohových prác. Zastávame názor, že nedovolené používanie a využívanie cudzích myšlienok, poznatkov a iných výsledkov tvorivej duševnej činnosti, teda plagiátorstvo, nadobúda stúpajúcu tendenciu čo je spôsobené zväčšujúcou sa možnosťou využívať vo vyučovaní či v príprave na vyučovanie najnovšie prostriedky informačno-komunikačných technológií. Je veľmi dôležité rozlišovať, či sa žiak dopustil plagiátorstva úmyselne alebo nevedomky (Bajtoš – Marhevková, 2016). Neúmyselné plagiáty vznikajú vtedy, keď žiak nebol dostatočne poučený o nutnosti citovať zdroj informácií, alebo zabudol citáciu uviesť, prípadne citoval zdroj nesprávnym spôsobom. Častým dôvodom býva aj skutočnosť, že učiteľ pri zadávaní úlohy, žiakov neupozorní, aké podmienky musí práca spĺňať, prípadne čoho sa majú vyvarovať. Žiaci si často ani neuvedomia, že ich referát, či projekt spĺňa definíciu plagiátu, pretože o problematike citovania majú nedostatočné, v horšom prípade žiadne informácie. Pri zadávaní samostatných prác je nevyhnutné žiakom odporučiť, aby pracovali s odbornou literatúrou, aby vyhľadávali informácie z rôznych zdrojov, spoznávali súvislosti, čo je základným predpokladom, aby sa naučili orientovať v problematike. Oboznámenie sa s rôzne formulovanými definíciami, prípadne prístupmi k danej téme, zároveň zefektívňuje zapamätanie a podporuje zapojenie vyšších kognitívnych schopností žiaka. Problém plagiátorstva je celosvetový. Mladá generácia nie celkom rozumie pojmu „autorské právo“, pretože ju to v škole nikto neučil a táto generácia si myslí, že všetko, čo je na internete patrí všetkým (Skalka, et al., 2009). Neuvedomujú si, že takýmto spôsobom sa môžu dopúšťať klamstva a podvodu.

2.1 ODHAĽOVANIE PLAGIÁTORSTVA

Odhaľovanie plagiátorstva žiakov nie je až také náročné akoby sa na prvý pohľad mohlo zdať, pretože pri ňom možno vo veľkej miere využívať za tým účelom navrhnuté

počítačové programy. Dôležitým aspektom vplývajúcim na odhaľovanie elektronického podvádzania je aj poznanie psychológie žiaka – plagiátora. Základnou myšlienkou je, že ak niekto podvádzajú, robí to väčšinou v strese, nedáva si pozor na rozdiely vo formátovaní, používa rôzne spôsoby vyjadrovania, používa viac nespisovných výrazov a pod. Pri rozpoznávaní a odhaľovaní plagiátorstva registrujeme podľa J. Mareša (2005) dve roviny rozpoznávania. Prvá rovina sa týka všimania si zvláštností jednotlivých zložiek textu vytvoreného žiakom. Tento text posudzuje učiteľ a všimá si typické znaky textu uvedené v Tab. č.1.

Zložky textu	Príklady
<i>Autor (žiak)</i>	Prezentovaný text nezodpovedá veku a intelektu žiaka a je odlišný od bežného vyjadrovacieho jazyka žiakov. Text sa zásadne odlišuje od iných žiakových prác, ktoré sám napísal. Ak je žiak požiadaný, aby rámcovo vysvetlil o čom písal alebo zhrnul hlavné body odovzdaného textu, tak mu to robí značné problémy.
<i>Obsah textu</i>	Obsah práce úplne nezodpovedá zadaniu, so zadáním súvisí len okrajovo. Obsah textu vôbec nezodpovedá téme zadania.
<i>Písomný štýl</i>	Použitý písomný štýl má charakter vedeckého štýlu. Písomný štýl požadovaný učiteľom žiak zásadne nedodržiava. Písomný štýl sa nápadne podobá na štýl písania učebníc či študijných materiálov, ktoré majú žiaci k dispozícii. Písomný štýl je nekonzistentný, jeho jednotlivé časti nie sú homogénne, prepojenia odsekov v texte sú nesúrodé.
<i>Slovná zásoba</i>	Použitá slovná zásoba nezodpovedá veku a intelektu žiaka. Text obsahuje odborné termíny a špeciálne vedecké či odborné výrazy, s ktorými sa žiaci nemali možnosť oboznámiť.
<i>Bibliografia</i>	Žiak sa odvoláva na prevažne staré literárne pramene a chýbajú aktuálne zdroje. Žiak sa odvoláva na zdroje, ktoré nie sú obvykle dostupné. Zoznam bibliografických odkazov je neúmerne rozsiahly. Nejednotnosť odvolávok na zdroje. V texte sú odvolávky na autorov, ktorí následne nie sú uvedení v zozname bibliografických odkazov.
<i>Formálne znaky textu</i>	Nejednotné číslovanie strán, nerovnaký typ a veľkosť písma. V texte sa objavujú farebné odlišnosti (šedé písmo). Text je formátovaný nezvyčajným spôsobom. Text obsahuje odkazy na grafy, tabuľky či schémy, ktoré nie sú súčasťou práce žiaka. Text obsahuje odkazy na kapitoly, ktoré v práci nie sú.

Tabuľka č.1: Zložky textu, ktoré napovedajú o elektronickom podvádzaní žiaka. (modifikované podľa J. Mareša, 2005)

Druhá rovina si všimá zvláštnosti celkového textu, a to najčastejšie na základe vhodných počítačových programov. Pri tomto rozpoznávaní sa zisťuje, či ide o pôvodný text alebo o kompiláciu textov, ktoré žiak prebral z iných zdrojov bez príslušných odvolávok. Vyhodnocuje sa teda, či ide o plagiát, alebo pôvodnú prácu žiaka. Vyhodnocovanie sa robí štyrmi typmi počítačových programov, tzv. antiplagiát systém (Mareš, 2005): *on-line vyhľadávacie služby, špeciálne programy pre lokálne užívateľské počítače, webové prehliadače a ďalšie webové služby a predplatené bibliografické databázy prístupné na sieti školy.*

2.2 PREVENTÍVNE OPATRENIA PROTI PLAGIÁTORSTVU

Plagiátorstvo žiakov nemôžeme vnímať len ako záležitosť žiakov, ich prístupu k štúdiu či morálneho zlyhania. Pri výskyte plagiátorstva hrajú dôležitú úlohu aj učitelia, škola, celý školský systém a celá spoločnosť, výchova, ba aj sociálny kontext. Každý spoločenský problémový jav môžeme riešiť dvojakým spôsobom (Bajtoš – Marhevková, 2016). Najefektívnejším riešením je zamedzenie vzniku problému, čiže prevencia. Niekedy sa však situácii predísť nepodarí a je potrebné vzniknutý problém vyriešiť operatívne. To platí aj v prípade plagiátorstva. S výchovou jednotlivcov k odmietaniu školského podvádzania je potrebné začať už u detí v staršom školskom veku, teda omnoho skôr ako na strednej či vysokej škole. Súbežne s výchovou žiakov je potrebné vytvárať jednak školskú (akademickú), ako aj celospoločenskú klímu v zmysle odsúdenia najrôznejších prejavov školského podvádzania, vrátane plagiátorstva. Podľa J. Skalku et al. (2009) by si školy mali postupne sami vytvárať vnútornú školskú (akademickú) kultúru a pravidlá pre ochranu intelektuálneho vlastníctva (tzv. *Intellectual Property*) a autorských práv a ich ochrany (tzv. *Copyright*). Mali by tiež mať pripravené a do života uvedené pravidlá pre vyvodzovanie dôsledkov plagiátorstva. Do zložiek výchovy je potrebné zaradiť *výchovu k akademickej čestnosti* a tak ponúknuť žiakom možnosť vzdelávať sa aj v tejto oblasti. Všetky tieto procesy by sa mali vyvíjať postupne a citlivo s rešpektovaním a ohľadom na vnútornú kultúru každej školy, na jej konkrétne špecifiká. Za konkrétne priame preventívne opatrenia z pozície školy, ktorých cieľom je obmedziť plagiátorstvo považujeme (Skalka et al., 2009; McMurtry, 2001):

- Permanentne vzdelávať žiakov v oblasti čestného správania sa pri skúškach, antiplagiátorstva, autorských práv, intelektuálneho vlastníctva, školskej (akademickej) čestnosti, citačných noriem.
- Vytvoriť pravidlá na úrovni školy s problematikou postihovania plagiátorstva.
- Vyvodzovanie následkov pri porušovaní pravidiel čestného správania sa pri skúškach (urobiť všetky opatrenia v boji proti plagiátorstvu tak, aby žiaci vedeli, že škola nebude tolerovať žiadne jeho prejavy).
- Podporovať politiku štátu v oblasti čestnosti pri skúškach, v oblasti plagiátorstva, ochrany autorských práv a intelektuálneho vlastníctva.
- Vytvoriť takú pracovnú klímu na škole, ktorá podporuje čestnosť a odsudzuje plagiátorstvo.

3 ZÁVER

Každý dobrý učiteľ si v časoch pandémie COVID-19 kladie otázky, ktoré mu poskytujú odpoveď na riešenie svojej pozície vo vzdelávaní žiakov v tejto krízovej situácii. Učitelia by mali, okrem online vzdelávania žiakov, využiť čas, ktorý im zatvorené školy poskytnú, aby sa zamysleli nad svojou rolou a pokúsili sa ju predefinovať tak, aby naďalej napĺňala potreby žiakov. Preto je na mieste zníženie nárokov na žiakov, hľadanie nového funkčného obsahu vzdelávania, využívanie nových foriem komunikácie so žiakmi a ich rodičmi, selektovanie záťaže žiakov, empatické podchytenie možných konfliktov a v neposlednom rade je to aj zasadzovanie sa za školskú (akademickú) čestnosť práce žiakov.

Literatúra

1. Bajtoš, J. (2013). *Didaktika vysokej školy*. Bratislava: Iura Edition.
2. Bajtoš, J., Marhevková, A. (2016). *Školské podvádzanie – problémový aspekt hodnotenia výkonov žiakov*. Bratislava: Wolters Kluwer.
3. Bates, A. (2005). *Technology, e-learning and distance education*. London : Routledge.
4. Havlová, J. (2003). Plagiátorství. In *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy*. Praha: Národní knihovna ČR. [onl ine]. [cit. 2020.04.07]. Dostupné na: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000014609&local_base=KTD
5. Mareš, J. (2005). Tradiční a netradiční podvádění ve škole. *Pedagogika*. vol. 55, n. 2, pp. 310-334 s.
6. McMurtry, K. (2001). E-cheating: Combating a 21st Century Challenge. *T.H.E. Journal*. vol. 29, n. 4, pp. 36-38. THE Journal.
7. Rohlíková, L., Vejvodová, J. (2012). *Vyučovací metody na vysoké škole*. Praha : Grada Publishing, a.s.
8. Skalka, J. et al. (2009). *Prevencia a odhaľovanie plagiátorstva*. Nitra: UKF.

Contacts

Prof. Ing. Ján Bajtoš, CSc. PhD.
Vysoká škola DTI v Dubnici nad Váhom
Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
E-mail: bajtos@dti.sk

Prof. PaedDr. Jarmila Honzíková, PhD.
Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická
Klatovská tř. 51, 306 16 Plzeň
E-mail: jhonziko@kmt.zcu.cz

Michal Bajtoš
Univerzita veterinárneho lekárstva a farmácie v Košiciach
Komenského 73, 040 18 Košice
E-mail: bajtos.michal@gmail.com